



KOMENDANT GŁÓWNY POLICJI

Warszawa, dn. 05.03.2018r.

Cpc - 242/18

Pan

dr Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

*Janina Janie Rzecznika,*

Mając na uwadze pismo Pana Rzecznika IX.517.2.2015.JN z 6 lutego 2018 roku w sprawie prawnych i faktycznych możliwości Policji w zakresie wczesnego rozpoznawania osób z niepełnosprawnością intelektualną, stanowiących podmiot interwencji lub innych działań ustawowych Policji, na wstępie chciałbym przeprosić za nieobecność podległego mi Pełnomocnika ds. Ochrony Praw Człowieka na konferencji tematycznej zorganizowanej przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 1 lutego br., mimo wcześniejszej deklaracji. Dzień konferencji zbiegł się jednak ze spotkaniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Pana Joachima Brudzińskiego z kadrą kierowniczą Policji.

Chciałbym zapewnić, że woła współpracy w przedmiotowej i niezwykle istotnej kwestii społecznej, wyrażona w odpowiedzi na pismo IX.517.2.2015.JN z dnia 11 stycznia 2016 roku w sprawie odpowiedniego, spójnego i całościowego systemu wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną od momentu zatrzymania, poprzez zapewnienie skutecznej komunikacji między taką osobą a funkcjonariuszami Policji oraz sprawnego przepływu informacji na temat trudności, z jakimi zmagają się osoba z dysfunkcjami, jest wciąż aktualna.

Wydaje się także, że dalszy dialog między instytucjami państwowymi wywołany przez Rzecznika Praw Obywatelskich, wzorem sprawdzonych doświadczeń- stanowić będzie gwarancję dla skoordynowanych działań między resortami, a w konsekwencji, co najmniej redukcję ilości osób, które doświadczają nieusprawiedliwionych cierpień z powodu posiadanych zaburzeń.

W załączeniu przesyłam Panu Rzecznikowi *Uproszczony raport z działań Policji na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną (osób wymagających szczególnego traktowania)*, opracowany na potrzeby dalszej profesjonalizacji Policji w tym obszarze.

nadinsp. dr Jarosław Szynczyk

*Jarosław Szynczyk,*



Policyjni  
Pełnomocnicy  
ds. Ochrony  
Praw Człowieka

## **UPROSZCZONY RAPORT Z DZIAŁAŃ POLICJI NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ (OSÓB WYMAGAJĄCYCH SZCZEGÓLNEGO TRAKTOWANIA)**

Zaburzenia psychiczne, z którymi policjant może się spotkać podczas interwencji lub też w toku innych czynności policyjnych tworzą całą grupę chorobową, która polega na odmiennych od norm społecznych, często nielogicznych, irracjonalnych zachowań osoby. Charakter, rodzaj i przebieg zaburzeń ma często naturę bardzo skomplikowaną. Wymaganie od policjanta szybkiej i adekwatnej oceny rodzaju zaburzeń, przyczyn zachowania osoby oraz przewidywania reakcji osoby nie powinno mieć miejsca, ponieważ stanowi to specjalistyczną wiedzę medyczną- często wymagającą obserwacji pacjenta w warunkach izolacji. Pomimo widocznej presji mediów, często rodzin osób, które odniosły obrażenia w toku interwencji, stoję na stanowisku, że policjant nie może ponosić odpowiedzialności z tytułu nie rozpoznania rodzaju zaburzenia.

Interwencje policyjne wobec osób, których zachowanie wydaje się być poza autokontrolą należą zatem do jednych z bardziej złożonych i trudnych w realizacji. Składa się na to bardzo wiele czynników takich jak np. rodzaj zaburzenia, nieprzewidywalność zachowania, niepoczytalność, agresja, frustracja, desperacja, nagłe zwroty w zachowaniu, wpływ alkoholu lub innych używek, sytuacja materialna, rodzinna oraz wiele innych. Do czynników, które towarzyszą przebiegowi tego rodzaju interwencji można zaliczyć takie elementy jak staż służby, doświadczenie społeczno- zawodowe, odbyte szkolenia oraz osobiste zaangażowanie w doskonalenie, zainteresowanie policjantów tematyką zaburzeń psychicznych, doświadczenia rodzinne, zdolności (umiejętności) mediacyjne, wyposażanie do służby oraz umiejętne posługiwanie się nim, zarządzanie interwencją z poziomu dyżurnego, bazy danych policyjnych wyposażonych w informacje na temat zaburzeń u podmiotów interwencji, dostępność doskonalenia zawodowego, poradnictwa, literatury zawodowej, wyników badań, analiz.

Do tematyki profesjonalizacji działań Policji w obszarze kontaktów z osobami z podejrzeniem niepełnosprawności intelektualnej Komendant Główny Policji wyznaczył Pełnomocnika ds. Ochrony Praw Człowieka, którego zobowiązano do wzmożonej pracy w tym zakresie.

Efektom tych działań jest nie tylko okresowy monitoring tematyczny, ale także konkretne inicjatywy, w tym edukacyjno- szkoleniowe.

W celu systemowej ochrony przez Policję oraz godnego traktowania każdego człowieka wdrożono ujednolicony model funkcjonowania tzw. sieci policyjnych pełnomocników ds. ochrony praw człowieka. Dzięki tej decyzji doszło do swoistego rodzaju trójpodziału obszarów zadaniowych skupionych aktualnie na prawach i wolnościach jednostki, etyce zawodowej oraz respektowaniu zasady równego traktowania. Model ten

zakłada uporządkowane i proporcjonalne do potrzeb zajmowanie się tematyką potrzeb wszystkich grup społecznych, w tym osób wymagających szczególnego traktowania.

Istotnym dokumentem planistyczno- wdrożeniowym w Policji są „*Główne kierunki działalności edukacyjno- informacyjnej oraz strategii równych szans w Policji na lata 2016-2018*”. W dokumencie tym *expressis verbis* zapisana jest tematyka działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Analiza efektów pracy za lata 2016 oraz 2017 wykazała stałą tendencję wzrostową aktywności policyjnych na rzecz ochrony praw człowieka, w tym osób z różnymi dysfunkcjami.

W korespondencji skierowanej do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w 2016 roku wspomniana została „*Uproszczona analizy problematyki podejmowania interwencji policyjnych osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolującymi swoich zachowań z innych przyczyn*”. Analiza dynamiki wdrażania opracowanych do tego dokumentu rekomendacji pozwala dobrze ocenić zmiany w przedmiotowym obszarze. Zasadniczym celem analizy było podjęcie się opracowania uproszczonej diagnozy sytuacji interwencyjnej oraz skonstruowanie wniosków i rekomendacji dla różnych poziomów służbowych, w tym odpowiedzialnych za edukację policyjną. Ogólna analiza problematyki pozwoliła na postawienie jednego z zasadniczych wniosków, a mianowicie, że złożoność poszczególnych interwencji nie pozwoli na bezwzględną redukcję sytuacji, w których skutkiem nie będzie zgon lub też obrażenia ciała. Zbyt wiele czynników zależnych i niezależnych od policjantów ma wpływ na powodzenie prowadzonych czynności. Model interwencji można jednak odpowiednio kształtować i profesjonalizować.

Stan realizacji rekomendacji na chwilę obecną przedstawia się następująco:

1. Powierzenie roli koordynatora wdrażania rekomendacji Pełnomocnikowi KGP ds. Ochrony Praw Człowieka oraz odpowiednikom tej funkcji w jednostkach Policji.

Rekomendacja została zrealizowana. Rola ta jest wypełniana poprzez robocze kontakty pisemne lub telefoniczne z jednostkami Policji oraz formułowanie zapytań, oczekiwanie na sprawozdania z postępu prac.

2. Powierzenie roli „opiekuna- gospodarza” przedmiotowej problematyki jednej ze szkół policyjnych o tzw. profilu prewencyjnym.

Rekomendacja została zrealizowana. Rola ta jest wypełniana przez Komendanta Szkoły Policji w Słupsku, który powołał wewnętrzny zespół roboczy, mający zadania analityczno-rozwojowe.

3. Zobowiązanie jednostek policyjnych do przesyłania do szkół policyjnych oraz ośrodków szkolenia informacji ze zdarzeń z przedmiotowej tematyki, które stanowiąc będą autentyczną bazę zachowań i przebiegów interwencji.

Rekomendacja została zrealizowana. Zespół ekspercki opracował kwestionariusz informacyjny, który przesyłany jest do Szkoły Policji w Słupsku w celach studyjno-edukacyjnych.

4. Nawiązanie współpracy z Radą Zdrowia Psychicznego i rozważenie włączenia problematyki podejmowania interwencji do Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego.

Rekomendacji nie zrealizowano. W chwili obecnej skupiono się na działaniach lokalnych opartych na współpracy z lokalnymi placówkami medycznymi. Rekomendacje z założenia miały mieć charakter możliwie dynamicznych działań podnoszących skuteczność działania Policji w tym obszarze. Nawiązywanie współpracy z organami wysokiego szczebla wiązałoby się z ryzykiem wydłużania procesu w czasie.

5. Wypracowanie ogólnych zasad postępowania policjantów przy wcześniejszym stypizowaniu najbardziej powszechnie występujących zaburzeń psychicznych, niekontrolowanych zachowań, objawów psychosomatycznych- włącznie z doborem taktyki oraz dostosowaniem sił, środków, a także środków przymusu bezpośredniego.

Rekomendacja jest aktualnie realizowana. Szkoła Policji w Słupsku wspólnie z innymi podmiotami przygotowuje kolejne spotkania robocze poświęcone tej problematyce. Spotkania planowane są na 2018 r.

6. Powrót do rozwiązań dotyczących wyłonienia tzw. „liderów od spraw uzależnień” i wzorem z 2001 roku przeszkolić te osoby jednolitym szkoleniem realizowanym przez toksykologów, psychiatrów, prawników oraz praktyków z zakresu rozpoznawania narkotyków oraz walki z tą kategorią przestępczości (propozycja z KWP w Katowicach).

Po bliższej analizie zagadnienia ustalono, że w jednostkach Policji funkcjonują osoby, które na co dzień zajmują się profilaktyką uzależnień. Osoby te doskonaliły się we własnym zakresie, a także w oparciu o ofertę lokalną lub centralną. W tym obszarze funkcjonuje program PaT – Profilaktyka a Ty. Jednostki współpracują z wieloma placówkami, w tym szkolnymi. Realizację zadań w tym obszarze należy ocenić pozytywnie.

7. Przygotowanie zwartej publikacji- kompendium poświęconego analizowanej problematyce.

Rekomendacja jest w zaawansowanym stadium realizacji. Szkoła Policji w Słupsku opracowała projekt publikacji policyjnej pt. Interwencje wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolujących swoich zachowań z innych przyczyn – teoretyczno-praktyczny poradnik. Z uwagi na złożoność zagadnienia aktualnie trwają konsultacje ze środowiskiem medyków.

8. Przygotowanie i wdrożenie specjalistycznego szkolenia z zakresu zasad podejmowania interwencji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub po zażyciu środków psychoaktywnych.

Rekomendacja została zrealizowana. Zespół powołany przez Komendanta Głównego Policji opracował program nauczania na kursie specjalistycznym dla policjantów podejmujących interwencje wobec osób agresywnych i niebezpiecznych, który wdrożony został decyzją KGP nr 387 z dnia 13 grudnia 2016 roku.

9. Przygotowywanie policjantów do podjęcia rozmowy- „wstępnych negocjacji” z osobą zdesperowaną, do czasu przykazu negocjatora policyjnego.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji. Komunikacja z osobą zdesperowaną wprowadzona została do szkoleń jako element taktyki podejmowania interwencji- między innymi wobec osób zdesperowanych.

10. Przygotowanie przez szkoły policyjne filmoteki instruktażowej z przedmiotowej tematyki i spopularyzowanie jej w środowisku policyjnym.

Rekomendacja została zrealizowana. Szkoła Policji w Słupsku oraz Szkoła Policji w Katowicach przygotowywały pakiet stosownych filmów instruktażowych.

11. Zorganizowanie międzyszkolnego forum wymiany doświadczeń policyjnych instruktorów taktyki i techniki interwencji.

Zadanie będzie zrealizowane w 2018 roku przez Szkołę Policji w Słupsku.

12. Zorganizowanie eksperckiego seminarium tematycznego z udziałem praktyków ze świata psychologii, psychiatrii, medycyny sądowej, organizacji pozarządowych w celu wymiany praktyk oraz profesjonalizacji działań Policji.

Rekomendacja została w części zrealizowana w czerwcu 2016 roku. W Szkole Policji w Słupsku odbyło się seminarium tematyczne z udziałem administracji, świata nauki, praktyków ze środowiska medycznego oraz nauczycielami policyjnymi. Kolejne seminarium planowane jest na pierwszą połowę 2018 roku.

13. Wprowadzenie przedmiotowej problematyki do prewencyjnych turniejów policyjnych na etapach eliminacyjnych oraz finałowych.

Rekomendacja została zrealizowana. Stosowne konkurencje wprowadzone zostały od 2016 roku do XXIII Ogólnopolskich Zawodów Policjantów Prewencji Turniej Par Patrolowych. Mając na uwadze trwające przygotowania do przeprowadzenia jubileuszowej XXX edycji ogólnopolskiego konkursu „Policjant Ruchu Drogowego” zwrócono się z prośbą do Biura Ruchu Drogowego KGP o włączenie do elementów rywalizacji, również na etapach przedfinałowych przedmiotowej tematyki.

14. Uruchomienie wsparcia dydaktycznego jednostek Policji przez szkoły policyjne poprzez opracowywanie kompleksowych pakietów edukacyjnych.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji. Szkoła Policji w Słupsku będzie systematycznie przekazywała pomoce dydaktyczne dla jednostek Policji oraz szkół policyjnych (filmy, poradniki, konspekty, opracowania itp.).

15. Każdorazowe tzw. post- incydentalne instruowanie policjantów mając za bazę przebieg zdarzeń, które miały miejsce w kraju lub regionie.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji. Działanie to realizowane jest podczas odpraw służbowych, instruktaży oraz w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego.

16. Zacieśnienie współpracy z szeroko rozumianymi placówkami leczenia psychiatrycznego w celu wymiany doświadczeń, poznawania specyfiki poszczególnych chorób i zaburzeń psychicznych.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji. Analiza nadesłanej dokumentacji wykazała, że taka współpraca jest nawiązywana, lecz z różną dynamiką. Wiele zależy od chęci i woli partnerów

zewnątrznych. Współpraca ma na ogół charakter doraźny, lecz zdarzają się przypadki zawierania porozumień. Efektem działań są głównie szkolenia dla policjantów prowadzone przez ekspertów z dziedziny psychiatrii. Stałą współpracę z Centrum Zdrowia Psychicznego w Słupsku, jako gospodarz tematu prowadzi Komendant Szkoły Policji w Słupsku.

17. Wprowadzenie wspólnych ćwiczeń policjantów z personelem medycznym.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji. Niektóre jednostki przeprowadziły tego typu ćwiczenia w 2016 i 2017 roku. Część jednostek zaplanowała wspólne szkolenia na rok 2018. Obiektywny problem stanowią kwestie organizacyjne. Wydaje się także, że w trosce o bezpieczeństwo ratowników medycznych, to jednostki ratownictwa medycznego powinny także wykazywać się stosowną inicjatywą, zwłaszcza w sytuacji odnotowywania coraz częstszej agresji wobec mobilnego personelu medycznego.

18. Doposażanie policjantów w urządzenia obezwładniające za pomocą energii elektrycznej.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji.

19. Doposażanie policjantów w tarcze policyjne celem ochrony przed atakiem np. przy użyciu kamieni.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji.

20. Doposażanie policjantów w siatki obezwładniające celem ochrony przed bezpośrednim atakiem w terenie „otwartym”.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji.

21. Przeprowadzenie dyskusji eksperckiej na temat aktualnego modelu nauczania i doskonalenia strzeleckiego, aby do niezbędnego minimum sprowadzić oddawanie strzału w kierunku tarczy z „wysoko punktowanymi” miejscami newralgicznymi dla funkcji życiowych człowieka.

Rekomendacja jest w trakcie realizacji. Przedstawiciele Szkoły Policji w Słupsku przygotowali pisemną propozycję zmian w zakresie wyszkolenia strzeleckiego policjantów, zmian zmierzających do dostosowania tarcz strzeleckich do istniejących przepisów prawa. W chwili obecnej materiał ten jest weryfikowany pod kątem możliwości jego przeniesienia na płaszczyznę procesu szkoleniowego polskiej Policji i ewentualnych kosztów jego wdrożenia. Po zakończeniu tego etapu, nastąpi przekazanie przygotowanych materiałów do właściwej merytorycznie komórki organizacyjnej Komendy Głównej Policji z jednoczesnym powiadomieniem Komendanta Głównego Policji. W 2017 roku odbyło się spotkanie eksperckie z udziałem przedstawicieli Biura Prewencji KGP oraz Biura Operacji Antyterrorystycznych KGP.

22. Włączenie wyników analizy do efektów prac Zespołu KGP powołanego decyzją nr 157 KGP z dnia 8 maja 2015 roku w sprawie powołania zespołu ds. optymalizacji procedur szkoleniowych związanych ze sposobem prowadzenia przez funkcjonariuszy Policji taktyk i technik interwencji wobec osób, których zachowanie wskazuje na możliwość zażycia środków odurzających lub występowania zaburzeń psychicznych.

Rekomendacja została zrealizowana.

23. Włączenie wyników analizy do prac MSWiA nad realizacją *Strategii działań nakierowanych na przeciwdziałanie naruszeniom praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji*.

Rekomendacja została zrealizowana.

## Podsumowanie

1. Opracowanie przedmiotowej analizy oraz wdrożenie harmonogramu realizacji przyniosło efekt porządkujący omawianą problematykę na przykład poprzez przegląd rozwiązań policyjnych, wyłonienie koordynatora centralnego oraz tzw. gospodarza tematyki, zmiany w programach szkolenia, gromadzenie i przetwarzanie danych z jednostek Policji na temat zdarzeń, wzmożenie działań edukacyjnych, organizację seminariów tematycznych, doposażanie Policji w środki mniej inwazyjne niż broń palna, wywołanie dyskusji na temat taktyki i techniki szkoleń strzeleckich- w aspektach humanitarnych.
2. W roku 2017 nie odnotowano istotnych zdarzeń, które musiały być przedmiotem dogłębnej analizy i nagłośnione w mediach jako niehumanitarne postępowanie policjantów wobec osób z zaburzeniami psychicznymi.

Niezależnie od tego działania Pełnomocnik KGP ds. Ochrony Praw Człowieka opracował i wdrożył listę kontrolną dla całej formacji, oczekując odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy istnieją w Policji systemowe rozwiązania pozwalające na wczesną identyfikację osób, których zachowanie jako sprawców przestępstw lub wykroczeń (aspekt behawioralny) wymaga podejścia, jako do osób wymagających szczególnego traktowania?
2. Czy, a jeśli tak, to w jaki sposób policjanci dokumentują fakt, że osoba już podczas pierwszych czynności – w trakcie lub po zatrzymaniu zdradza w sposób widoczny symptomy niepełnosprawności intelektualnej.
3. Czy protokół zatrzymania mógłby lub nawet powinien zawierać dodatkową rubrykę pod roboczą nazwą „Informacje dodatkowe”, w której wypełniający protokół mógłby opisać irracjonalne, nienaturalne zachowania w sposób widoczny zdradzający podejrzenia o niepełnosprawność intelektualną zatrzymanego, które stanowiłyby informację dla pozostałych osób/podmiotów prowadzących postępowanie karne lub wykroczenie.
4. W przypadku istotnych wątpliwości w zakresie propozycji wyrażonej w pkt. 3, jakie Państwa zdaniem funkcjonujące lub proponowane rozwiązanie mogłoby być najbardziej efektywne dla pozostawienia już w początkowej dokumentacji, choćby śladowej informacji o powziętych przypuszczeniach.
5. W jaki sposób (programy szkolenia, seminaria, warsztaty eksperckie, publikacje itp.) policjanci informowani są, że w danym przypadku osoby zatrzymywanej mogą mieć do czynienia z osobą z niepełnosprawnością intelektualną?
6. Oczekiwania wobec Komendy Głównej Policji w przedmiotowym zakresie.

W chwili obecnej trwają prace studyjne nad zebrany materialem. Niemniej jednak już na tym etapie można wyprowadzić stosunkowo kluczowe wnioski. Jednym z nich jest fakt, że do osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną, znacząca część respondentów podchodzi stosunkowo stereotypowo postrzegając je jako osoby na ogół wchodzące w konfrontację siłową z Policją i wymagające szczególnego bezpieczeństwa w przebiegu interwencji. Tym czasem należy mieć na uwadze także osoby, które z uwagi na dysfunkcje psycho- intelektualne- z tego lub innych powodów, wchodzą w konflikt z prawem, nie są agresywne, a ich sytuacja wymaga szczególnego traktowania przez państwo, pomimo konfliktu z prawem.

Sytuacja ta będzie determinowała Policję, aby upowszechniać pojęcie „osoby wymagającej szczególnego traktowania” w ramach edukacji sensorywnej- zwiększającej pola wrażliwości wśród policjantów.

W ostatecznym bilansie widać bardzo wiele pozytywnej aktywności Policji, a reakcje policjantów nie stanowią bezdusznych i schematycznych postępowań wobec osób z podejrzeniem dysfunkcji intelektualnych.

### **Fragmety spostrzeżeń respondentów:**

W przepisach policyjnych nie funkcjonuje pojęcie „osoba wymagająca szczególnego traktowania”. Takie określenie występuje w *Zaleceniu Komisji Europejskiej z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym* (Dz.U.UE.C.2013.378.8 z dnia 24.12.2013 r.). Osobą wymagającą szczególnego traktowania jest osoba ze znacznie obniżoną sprawnością psychiczną, intelektualną, fizyczną lub sensoryczną albo cierpiąca na chorobę psychiczną lub zaburzenia funkcji poznawczych, które utrudniają jej zrozumienie postępowania karnego i skuteczne w nim uczestnictwo. Służbom porządku prawnego, a zwłaszcza Policji, z pewnością przypada ważna rola we wstępnej identyfikacji takiej osoby i ocenie jej ewentualnych potrzeb (np. podczas czynności zatrzymania). W przypadku osoby pokrzywdzonej polska Policja stosuje kwestionariusz *Indywidualnej oceny szczególnych potrzeb osoby pokrzywdzonej w zakresie ochrony* wypracowany przez Radę do spraw pokrzywdzonych przestępstw przy Ministrze Sprawiedliwości. Obowiązek dokonywania każdorazowo takiej oceny nałożyła na państwa członkowskie *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (vide art. 22)*. W przypadku pokrzywdzonego i świadka możliwością identyfikacji osoby wymagającej szczególnego traktowania będzie zastosowanie art. 192 § 2 kpk („Jeżeli istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego świadka, jego stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego spostrzeżeń, sąd lub prokurator może zarządzić przesłuchanie świadka z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa, a świadek nie może się temu sprzeciwić”). W przypadku sprawców przestępstw identyfikacji statusu osoby wymagającej szczególnego traktowania może dokonać policjant przy przesłuchaniu zatrzymanego. Dyrektywy dotyczące sposobu przesłuchiwania zatrzymanego wynikają z Kodeksu postępowania karnego oraz z wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów. Już na etapie przygotowania się do przesłuchania podejrzanego może pojawić się przypuszczenie, iż przesłuchiwany jest osobą z niepełnosprawnością lub wymaga szczególnego traktowania. W fazie swobodnej wypowiedzi takiej osoby mogą pojawić się sygnały sugerujące niepełnosprawność psychiczną (np. słyszenie dźwięków, głosów nieistniejących osób, itp.) lub niepełnosprawność intelektualną (np. trudności w rozumieniu prostych pytań, treści pouczeń, itp.). Przed pierwszym



przesłuchaniem – zgodnie z treścią art. 300 § 1 kpk – wymagane jest pouczenie podejrzanego o obowiązkach i przysługujących mu uprawnieniach. Wręczając podejrzanemu pisemne pouczenie policjant musi wyjaśnić osobie zawarte w nim treści, w sposób adekwatny do jej wieku, poziomu rozwoju intelektualnego i emocjonalnego. Konieczne jest tu wstępne rozpoznanie co do ewentualnych trudności jakie ma przesłuchiwany, a potem dopasowanie sposobu przekazu do możliwości odbiorcy. Z § 38 wspomnianych wytycznych nr 3 wynika, że jeżeli zachowanie podejrzanego podczas przesłuchania nasuwa uzasadnioną wątpliwość, co do jego poczytalności, a kontynuowanie czynności mogłoby skutkować możliwością podniesienia uzasadnionego zarzutu naruszenia praw podejrzanego – policjant przerywa przesłuchanie, dokumentując w protokole powód przerwania czynności i przekazuje akta postępowania przygotowawczego prokuratorowi, wnosząc o powołanie dwóch biegłych lekarzy psychiatrów. Zadaniem biegłych – zgodnie z art. 202 § 5 kpk – będzie wypowiedzenie się na temat poczytalności podejrzanego w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu, jak i jego aktualnego stanu zdrowia psychicznego, a zwłaszcza wskazanie, czy ten stan pozwala na udział w postępowaniu i na samodzielne prowadzenie obrony.

Jednym z systemowych rozwiązań pozwalających na wczesną identyfikację osób, których zachowanie jako sprawców przestępstw lub wykroczeń wymaga podejścia, jako do osób wymagających szczególnego traktowania może być sam fakt zgłoszenia drogą radiową lub telefoniczną dyżurnemu jednostki faktu nietypowego, irracjonalnego zachowania osoby, wobec której podejmowane są czynności służbowe, co w konsekwencji może oznaczać zadysponowanie wsparcia innych funkcjonariuszy i/lub podmiotów pozapolicyjnych: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, lekarza psychiatry. Ponadto jako element tego rodzaju rozwiązań systemowych można traktować czynność dokumentowania informacji o irracjonalnym, nienaturalnym zachowaniu osoby, wobec której przeprowadzana była interwencja w ramach notatki urzędowej, a ponadto w przypadku tych interwencji, podczas których policjanci skutkowo użyli środków przymusu bezpośredniego – w tym broni palnej, poprzez wypełnienie formularza pn. „Informacja o podjętych interwencjach policyjnych wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolujących swoich zachowań z innych przyczyn”, a następnie przesłanie go do Szkoły Policji w Słupsku, do Pełnomocnika ds. Ochrony Praw Człowieka oraz do Wydziału Prewencji. Do kolejnych rozwiązań systemowych pozwalających na wczesną identyfikację osób, z zachowania których wynika, iż wymagają szczególnego traktowania należy zaliczyć obowiązki wynikające z rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 roku w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję:

- § 1 ust. 3 pkt 2 lit. d) Osobę zatrzymaną poddaje się badaniu lekarskiemu w przypadku gdy z posiadanych przez Policję informacji lub z okoliczności zatrzymania wynika, że osoba zatrzymana jest osobą z zaburzeniami psychicznymi,

- § 5 Po przeprowadzeniu badania lekarskiego osoby zatrzymanej lekarz stwierdza:

1) brak przeciwwskazań medycznych do przebywania tej osoby w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoju przejściowym, tymczasowym pomieszczeniu przejściowym, policyjnej izbie dziecka, areszcie śledczym, zakładzie karnym, schronisku dla nieletnich lub zakładzie poprawczym albo

2) wystąpienie przeciwwskazań medycznych do przebywania tej osoby w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoju przejściowym, tymczasowym pomieszczeniu przejściowym, policyjnej izbie dziecka, areszcie śledczym, zakładzie karnym, schronisku dla nieletnich lub zakładzie poprawczym oraz konieczność skierowania jej do podmiotu leczniczego.

Tym samym już na wstępnym etapie czynności wykonywanych wobec osoby zatrzymanej następuje ocena jej stanu zdrowia przez osobę posiadającą niezbędne kwalifikacje w tym zakresie.

W praktyce policyjnej dużo częściej informacje, dotyczące nietypowego zachowania osoby są przekazywane w formie ustnej bezpośrednio dyżurnemu jednostki, funkcjonariuszowi pełniącemu służbę w PDOZ lub wykonującemu czynności procesowe z udziałem zatrzymanego.

Natomiast w sposób zrozumiały z uwagi na materię sprawy wymagającą badań, diagnoz, opinii specjalistycznych, nie ma systemowego rozwiązania w postaci np. algorytmu, pozwalającego na identyfikację osób, których nienaturalne zachowanie może wzbudzać podejrzenie o niepełnosprawność intelektualną osoby. Policjanci mogą powziąć takie podejrzenie jedynie na podstawie informacji własnych z poprzednich interwencji, gdzie np. zapoznali się ze stosowną dokumentacją medyczną, informacją przekazaną przez dyżurnego jednostki, rodzinę, instytucję, w której przebywa osoba, która popełniła czyn zabroniony lub na podstawie własnego doświadczenia życiowego, zawodowego, intuicji, wrażliwości.

Ponadto, jak wynika z policyjnej praktyki, sprawcą zdarzenia kryminalnego, którego zachowanie odbiega od przyjętej normy, może być zarówno osoba z faktyczną niepełnosprawnością intelektualną (w różnym stopniu) w tym taka, która może odpowiadać za swoje czyny przed prawem, jak i osoba ubezwłasnowolniona, a także osoba symulująca takie zachowanie lub która jest pod wpływem substancji odurzających, gdzie każda z tych sytuacji będzie wymagała odmiennego podejścia policjantów wykonujących czynności z jej udziałem.

Przedmiotowych rozwiązań można również doszukiwać się między innymi: w regulacjach zawartych w załączniku do zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 roku, biorąc szczególnie pod uwagę § 4 i § 5 w związku z § 2. Istotne w tym miejscu są również uregulowania zawarte w Wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 sierpnia 2017 roku w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo – śledczych przez policjantów, w szczególności zawarte w § 38 oraz w ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego, w szczególności w art. 3 i art. 18.

Mając powyższe na uwadze należy przyjąć, iż każda próba unormowania i ujednoczenia powyższego zagadnienia wiąże się z wieloma trudnościami w sferze ochrony praw człowieka, psychologii oraz wykładni prawa w sensie pragmatycznym.

W sytuacji nietypowego zachowania, w tym irracjonalnego, zdradzającego w sposób widoczny symptomy niepełnosprawności intelektualnej osoby, wobec której przeprowadzana była interwencja, policjanci zgodnie z § 36 pkt 5 Zarządzenia nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 roku w *sprawie form i metod wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym* oraz Wytycznymi nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 roku w *sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych* powyższy fakt dokumentują w notatniku służbowym lub notatce służbowej. Ponadto podczas czynności zatrzymania osoby fakt ten dokumentowany jest w notatce urzędowej.

Jak już wspomniano, dość często praktykowane jest przekazywanie tego typu informacji w formie ustnej bezpośrednio dyżurnemu jednostki, funkcjonariuszowi pełniącemu służbę w PDOZ lub wykonującemu czynności procesowe z udziałem zatrzymanego. Dyżurny ponadto, po uzyskaniu takiej informacji, powinien zamieścić stosowny zapis w systemie SWD.

Dokumentowanie faktu, że osoba podczas „czynności” zdradza w sposób widoczny symptomy niepełnosprawności intelektualnej jest bardzo złożone i zależne od rodzaju czynności i korespondujących ze sobą okoliczności. I tak jak wspomniano- w oparciu o § 38 Wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 sierpnia 2017 roku w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo - śledczych przez policjantów, dokumentowanie tego faktu zostanie uwidocznione „*formą protokolarną*” – „*Jeżeli*

*zachowanie podejrzanego podczas przesłuchania nasuwa uzasadnioną wątpliwość, co do jego poczytalności, a kontynuowanie czynności mogłoby skutkować możliwością podniesienia uzasadnionego zarzutu naruszenia praw podejrzanego – policjant przerywa przesłuchanie, dokumentując w protokole powód przerwania czynności i przekazuje akta postępowania przygotowawczego prokuratorowi, wnosząc o powołanie dwóch biegłych lekarzy psychiatrów”. Również § 25 ust. 2 cytowanych wytycznych nakłada obowiązek dokumentowania tego faktu w „formie protokolarnej”: - „Jeżeli podczas przesłuchania policjant poweźmie wątpliwości, o których mowa w art. 192 § 2 k.p.k., przerywa przesłuchanie świadka, czyniąc o tym wzmiankę w protokole i zwraca się do prokuratora z wnioskiem o zarządzenie przesłuchania przy udziale biegłego lekarza lub psychologa”. Z kolei § 4 omawianych wytycznych można zauważyć, że wystarczającym dokumentem stwierdzającym symptomy niepełnosprawności intelektualnej jest notatka urzędowa - „Policjant może odstąpić od sporządzenia protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie, jeżeli okoliczności przytoczone w oświadczeniu osoby, o której mowa w ust. 1, podczas swobodnego wypowiedzania się, o którym mowa w art. 171 § 1 k.p.k., jednoznacznie wskazują na brak znamion czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r. poz. 1137, z późn. zm.3), lub są wysoce nieprawdopodobne albo zbyt ogólnikowe, aby dać podstawę do przeprowadzenia postępowania sprawdzającego. Osobę, w miarę możliwości, poucza się o dalszym sposobie jej postępowania, np. o możliwości wytoczenia procesu cywilnego, złożenia skargi do innego uprawnionego organu, zawiadomienia właściwego organu o utracie dokumentu. W takiej sytuacji policjant sporządza notatkę urzędową, którą pozostawia się bez biegu. Protokół należy jednak sporządzić, jeżeli osoba zawiadamiająca, po jej pouczeniu, zażąda jego sporządzenia”.*

Ponadto w protokole zatrzymania osoby znajduje się rubryka „oświadczenie zatrzymanego o stanie zdrowia”, w której policjant odnotowuje oświadczenie o aktualnym stanie zdrowia osoby zatrzymanej, jej chorobach oraz ewentualnych obrażeniach. Na podstawie tego oświadczenia i spostrzeżeń własnych podejmuje się decyzje czy zatrzymany wymaga badania lekarskiego lub konsultacji medycznych, które następnie odnotowuje się w kolejnej rubryce „zatrzymany był bądź nie był badany przez lekarza”. Dodatkowo protokół zawiera rubrykę „zgłoszone przez osoby uczestniczące w czynności zarzuty, co do treści protokołu oraz oświadczenie policjanta prowadzącego czynności”. W tej rubryce policjant wykonujący czynności z osobą zatrzymaną ma możliwość odnotować nieprzewidziane w pozostałych rubrykach istotne informacje, dotyczące osoby zatrzymanej, okoliczności zatrzymania, bądź dodatkowe informacji zdrowotne czy też uwagi co do treści protokołu.

W ujęciu pragmatycznym, zdaje się że dodatkowa rubryka w protokole zatrzymania osoby jest zbędna. Po pierwsze należy zauważyć, że podczas formułowania protokołu zatrzymania osoby, który uwypukla irracjonalne, nienaturalne zachowania, a przy tym w sposób oczywisty bezpośrednio stwarza zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego lub dla mienia (art. 15 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji), należy bezwzględnie zachowania te zaprotokołować w polu oznaczonym jako „przyczyny zatrzymania”, uwzględniając w nim szczegółowo przyczynę zatrzymania (ponadto w przypadku podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia dokładnie je określić).

Ponadto w pozycji zatytułowanej „Zgłoszone przez osoby uczestniczące w czynności zarzuty, co do treści protokołu oraz oświadczenie policjanta prowadzącego czynność”, można „pokusić się” o uwzględnienie, tych wszystkich okoliczności, które nie zostały zawarte w opisie przyczyn zatrzymania. Istotne, w tym miejscu jest również to, że każdorazowo protokołowi zatrzymania osoby nieodzownie „towarzyszy” notatka urzędowa, w której winny znaleźć się opisy zachowań zatrzymanego, w tym również powstałych obrażeń i urazów.

Zawarcie dodatkowej rubryki nasuwa wątpliwości w oparciu o jakie informacje policjant zawarł dany zapis. Ocena zachowania zatrzymanego ma charakter subiektywny i rodzi niepokój, iż może być różnie interpretowana przez poszczególnych funkcjonariuszy. Ponadto nakazanie policjantom określania poziomu i stanu niepełnosprawności umysłowej osoby zatrzymanej wykraczać będzie poza zakres obowiązków i kompetencji funkcjonariuszy Policji oraz skutkować licznymi komplikacjami w trakcie prowadzonych czynności.

Można ewentualnie rozważyć przeredagowanie już istniejących ww. zapisów tak, aby uszczegółowić oświadczenie osoby zatrzymanej, bądź spostrzeżenia policjanta prowadzącego czynności z osobą zatrzymaną, a odnoszące się do niepełnosprawności intelektualnej tejże osoby. Takie informacje można udokumentować również odpowiednim zapisem w notatce urzędowej/notatniku służbowym. W przypadku podejrzenia, że osoba zatrzymana wykazuje symptomy osoby z niepełnosprawnością intelektualną, policjanci mają również możliwość skorzystania z pomocy lekarskiej, gdzie po przybyciu załogi pogotowia ratunkowego, lekarz przeprowadza badanie i wydaje dalsze dyspozycje co do osoby zatrzymanej. Ponadto może zostać sporządzona notatka urzędowa z rozpytania osób najbliższych lub ich przesłuchanie.

Jako najbardziej efektywne można uznać dokumentowanie informacji o przypuszczeniach odnośnie niepełnosprawności intelektualnej osoby w formie obligatoryjnego zapisu w notatce urzędowej.

Działania edukacyjne prowadzone są wielowymiarowo i w różnym zakresie, na przykład na:

- a) szkoleniu zawodowym podstawowym
  - JM01 JS09 KPN 6-9  
prawa człowieka, etyka zawodowa policjanta i historia Policji – omówienie zasad etyki zawodowej, praw człowieka z szczególnym uwzględnieniem postępowania policjanta wobec osób niepoprawnych oraz ofiar przestępstw,
  - JM01 JS09 KPN 11-13  
prawa człowieka, etyka zawodowa policjanta i historia Policji – omówienie zależności zachowań dyskryminacyjnych od stereotypów i uprzedzeń m.in. w kontakcie z osobą niepełnosprawną intelektualnie; charakterystyka przestępstw z nienawiści,
  - JM01 JS07 KPN 2  
przyjęcie informacji o przestępstwie – sposoby postępowania w przypadku, gdy osobą zgłaszającą jest osoba nietrzeźwa, małoletnia, zgwałcona, postronna, niepełnosprawna, cudzoziemiec, instytucje; omówienie zasad i procedur mających na względzie potrzebę poszanowania godności ludzkiej i innych dóbr pokrzywdzonego; standardy postępowania instytucji państwowych wobec pokrzywdzonego,
  - JM02 JS10 KPN 29  
przeprowadzanie interwencji oraz postępowanie z osobami znajdującymi się pod wpływem alkoholu lub środka działającego podobnie – omówienie zasad interweniowania wobec osób wykazujących zaburzenia psychiczne oraz osób niepełnosprawnych,
  - JM03 JS05 KPN 1-4  
postępowanie w przypadku ujawniania osoby o nieustalonej tożsamości – omówienie w jaki sposób mogą zachowywać się osoby niepełnosprawne intelektualnie w trakcie kontaktu z policjantem; wskazanie zasad komunikowania się z osobami niepełnosprawnymi,
- b) kursie specjalistycznym dla służby dyżurnej jednostek organizacyjnych Policji
  - JM01 JS02 KPN 2  
obsługa zgłaszającego – obsługa zgłaszającego zgodnie z etyką i prawami człowieka, poszanowaniem godności interesanta i kulturą obsługi; omówienie kategorii pokrzywdzonych wymagających szczególnego podejścia i taktowania tj. ofiary zgwałcenia, handlu ludźmi, dzieci, osoby starsze, niepełnosprawne fizycznie i psychicznie,

- c) kursie specjalistycznym w zakresie pełnienia służby w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz policyjnych izbach dziecka

- Temat 3 Zagadnienie 4

psychologiczne aspekty zachowań wobec osób z niepełnosprawnością psychiczną i fizyczną umieszczonych w PDOZiPID – omówienie sposobów adekwatnego kontaktu z osobami wykazującymi określoną kategorię zaburzeń czy niepełnosprawności fizycznej lub psychicznej,

- d) kurs specjalistyczny dla policjantów podejmujących interwencje wobec osób agresywnych i niebezpiecznych

- Temat 1 Zagadnienie 4

psychologiczne aspekty kontaktu z osobami z zaburzeniami psychicznymi lub będących pod wpływem substancji psychoaktywnych – omówienie sytuacji, w której policjant posiada informacje o osobie z chorobą lub zaburzeniami psychicznymi, uwzględniając: kompetencje osób na miejscu zdarzenia (policjant, lekarz, ratownik medyczny oraz przedstawiciele innych służb), stosowanie przymusu bezpośredniego oraz dokumentowanie czynności. Ponadto scharakteryzowanie symptomów wybranych zaburzeń psychicznych: zaburzenia spowodowane substancjami psychoaktywnymi, schizofrenia i inne stany psychotyczne, zaburzenia urojeniowe, zaburzenia osobowości. Zwrócenie uwagi na zachowania agresywne wywołane powyższymi zaburzeniami psychicznymi i wskazanie sposobów nawiązania kontaktu i prowadzenia rozmowy w takich przypadkach. Przeprowadzenie symulacji rozmów z osobami zachowującymi się agresywnie.

- Temat 1 Zagadnienie 5

podstawy renegocjacji – wskazanie przepisów prawnych dotyczących działań negocjacyjnych, omówienie renegocjacji – nawiązanie do wstępnego kontaktu ze sprawcą oraz sposobu postępowania funkcjonariuszy, którzy jako pierwsi znaleźli się na miejscu zdarzenia.

d) seminaria i publikacje

w związku z realizacją zadań przewidzianych w *Harmonogramie realizacji rekomendacji do wyników „Uproszczonej analizy problematyki podejmowania interwencji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolujących swoich zachowań z innych przyczyn”* w Szkole Policji w Słupsku w 2016 r. zostało przeprowadzone seminarium eksperckie poświęcone tej problematyce. Udział w obradach wzięli m.in. przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Pacjenta. Ponadto zostały przygotowane materiały dydaktyczno-szkoleniowe dotyczące problematyki interweniowania wobec takich osób. Materiały obejmują:

- teoretyczno-praktyczny poradnik pt. „Interwencje wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolujących swoich zachowań z innych przyczyn” (praca zbiorowa),
- filmy instruktażowe:
  - „Stosowanie siły fizycznej wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolujących swoich zachowań z innych przyczyn” (SP Słupsk),
  - „Interwencje w stosunku do osób z zaburzeniami psychicznymi” (SP Słupsk),
  - „Dopalacze – społeczne skutki ich zażywania” (SP Słupsk),
  - „Stosowanie wybranych technicznych środków przymusu bezpośredniego wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolujących swoich zachowań” (SP Katowice).

Jednak w świetle przesłanego w dniu 31.10.2017 r. Pełnomocnika KGP ds. Ochrony Praw Człowieka stanowiska pracowników naukowych Uniwersytetu Medycznego w Łodzi z

2015 r. dotyczącego analizy zgonów osób z zaburzeniami psychicznymi podczas interwencji policyjnych merytoryczna poprawność wskazanych powyżej materiałów wymaga ponownej oceny. Część materiałów została już dostosowana do powyższego stanowiska uniwersyteckiego. Jednak wypracowanie uniwersalnej oraz niebudzącej żadnych wątpliwości interpretacji w zakresie procedur interweniowania wobec tych osób wymaga dalszych, pogłębionych prac merytorycznych. W tym zakresie podjęto już działania o wsparcie ze strony innych podmiotów.

W jednostkach Policji realizowane są zajęcia doskonalenia zawodowego regionalnego dla policjantów realizujących czynności z zakresu konwojowania i doprowadzania osób oraz zajęcia doskonalenia zawodowego w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Podczas tych szkoleń poruszana jest problematyka związana z możliwością podejmowania interwencji wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną. Prowadzone są dla funkcjonariuszy szkolenia, dotyczące realizacji czynności służbowych z osobą zatrzymaną oraz dokumentowaniu tych czynności. W ramach tych szkoleń również omawiana jest problematyka związana ze stanem zdrowia osoby zatrzymanej i dalszego postępowania z osobą, której stan zdrowia wymaga szczególnego traktowania. Ponadto omawiany jest sposób realizacji zadań służbowych związanych z doprowadzaniem osób do izb przyjęć, szpitali wielospecjalistycznych lub szpitali psychiatrycznych, w tym stosowania wobec takich osób środków przymusu bezpośredniego. Cykliczna organizacja szkoleń z tematu: „Przebieg interwencji wobec osób, których zachowanie lub inne informacje świadczą o tym, że są chore albo podejrzewane o zaburzenia psychiczne, czy też podejmujących próby samobójcze”. Na szkoleniach tych omawiane są także symptomy niepełnosprawności intelektualnej. Nadto, na kursach specjalistycznych z zakresu pełnienia służby w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych, policjanci pogłębiają swoją wiedzę na temat psychologicznych aspektów zachowań wobec osób z niepełnosprawnością fizyczną i psychiczną, umieszczonych w pomieszczeniach policyjnych.

Działania edukacyjno-szkoleniowe w omawianym zakresie podejmowane są również przez policyjnych psychologów w ramach szkoleń pn. „Postępowanie wobec osób chorych psychicznie i zaburzonych”, a także negocjatorów policyjnych w obszarze pierwszego kontaktu z takimi osobami.

Oczywistym jest, iż policjanci są informowani podczas odpraw służbowych w ramach instruktaży o możliwości zaistnienia sytuacji, że w danym przypadku mogą mieć do czynienia z osobą niepełnosprawną intelektualnie. Jednocześnie są zapoznawani są z publikacjami o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym, o wystąpieniu przypadku osoby zatrzymywanej z taką niepełnosprawnością. Powyższe ma na celu przypomnienie o możliwości osobistego kontaktu z osobą, której zachowanie może zostać zakwalifikowane jako agresywne.

Prowadzona jest współpraca ze specjalistycznymi placówkami medycznymi. Tego rodzaju współpraca, w tym nieustająca wymiana informacji i utrzymywanie kontaktów przyczynia się do uwrażliwiania i uświadamiania funkcjonariuszy o możliwości pojęcia czynności służbowych wobec osoby, u której występuje tego rodzaju dysfunkcja.

### **Przykładowe dobre praktyki edukacyjno- informacyjne:**

W 2017 roku Wydział Kadr i Szkolenia KWP w Bydgoszczy zorganizował wykład na temat problematyki podejmowania interwencji policyjnych w stosunku do osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolujących swoich zachowań z innych przyczyn. Wykład poprowadził prof. dr nauk med. Aleksander Araszkievicz – Kierownik Katedry i Kliniki Psychiatrii Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy. Wykład adresowany był do instruktorów taktyk i technik interwencji realizujących proces



doskonalenia zawodowego lokalnego w jednostkach miejskich i powiatowych Policji województwa kujawsko-pomorskiego. Ponadto, ze względu na zakres wykonywanych zadań uczestnikami wykładu byli również policjanci Wydziału Konwojowego, Wydziału Prewencji, SAT (obecnie SPAP), Sekcji Psychologów oraz OPP w Bydgoszczy. Prof. Aleksander Araszkiwicz jako Konsultant Wojewódzki ds. Psychiatrii od 1995 roku sprawuje nadzór merytoryczny i organizacyjny nad jednostkami opieki psychiatrycznej województwa kujawsko-pomorskiego. W związku z zasygnalizowanym przez Rzecznika Praw Obywatelskich występowaniem przypadków niewłaściwego postępowania funkcjonariuszy Policji, realizujących zadania służbowe związane z doprowadzaniem osób do izb przyjęć szpitali wielospecjalistycznych lub szpitali psychiatrycznych przeprowadzono szkolenia z zakresu „Doprowadzania osób do izb przyjęć szpitali wielospecjalistycznych lub szpitali psychiatrycznych z uwzględnieniem tematyki stosowania środków przymusu bezpośredniego”. Ich celem było uwrażliwienie policjantów na szczególny charakter kontaktu z osobami z zaburzeniami psychicznymi oraz utrwalenie wiedzy z zakresu współdziałania z personelem medycznym, a także stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Wydział Prewencji KMP w Toruniu przekazał algorytm postępowania w przypadku podejmowania przez policjantów czynności służbowych wobec osób, których zachowanie wskazuje na zaburzenia psychiczne podczas interwencji i rozesłał go do jednostek i komórek podległych KMP w Toruniu celem stosowania. Podobne rozwiązanie wewnętrzne zastosowała Komenda Powiatowa Policji w Sępólnie Krajeńskim i wdrożono algorytm „Postępowanie funkcjonariuszy Policji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi”, oparty na materiale „Vademecum interwencji policyjnych”- Szczytno 2004, który to pozwala policjantom rozpoznać objawy i symptomy różnego rodzaju zaburzeń psychicznych, schorzeń oraz wskazuje sposób postępowania z takimi osobami.

Istotnym przedsięwzięciem edukacyjnym w zakresie przedmiotowej problematyki było szkolenie zorganizowane przez KWP w Rzeszowie pn. *„Nowe formy pracy i oczekiwania społeczeństwa w stosunku do służby dzielnicowej”*. Jednym z jego celów było podniesienie poziomu wiedzy dzielnicowych oraz kierowników rewirów dzielnicowych woj. podkarpackiego na temat rodzajów niepełnosprawności, m.in.: ruchowej, intelektualnej, dysfunkcji narządu słuchu, wzroku, mowy, oraz kształtowanie właściwych postaw wśród funkcjonariuszy w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi. Dbając o wysoki poziom merytoryczny warsztatów, do udziału w przedsięwzięciu zostali zaproszeni m.in. prelegenci z organizacji i instytucji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością, wyróżniający się bogatą wiedzą i doświadczeniem zawodowym w omawianej dziedzinie. Jedną z prelegentek była wicedyrektor Niepublicznego Przedszkola „Niezapominajka” Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną Koło w Rzeszowie, która przedstawiła problematykę funkcjonowania społecznego osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. W ramach wykładu funkcjonariusze mogli się dowiedzieć, jak identyfikować osoby z niepełnosprawnością intelektualną, czego unikać i jak postępować w kontaktach z takimi osobami.

Kolejną inicjatywą było zorganizowanie warsztatów dla funkcjonariuszy z komend miejskich i powiatowych Policji prowadzonych przez przedstawiciela Stowarzyszenia na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej SZANSA ze Stalowej Woli. Podczas spotkania prowadzący szkolnie przybliżył uczestnikom zasady *savoir-vivre*’u wobec osób z niepełnosprawnością m.in. intelektualną oraz udzielił im wielu cennych wskazówek dotyczących wykonywania czynności służbowych wobec osób z tego rodzaju dysfunkcją. Szeroko omówił również trudności jakie występują w takich kontaktach.

Zdaniem respondentów zasadnym wydaje się rozważenie opracowania optymalnego algorytmu postępowania z osobami z niepełnosprawnością intelektualną lub chorymi psychicznie w celu zaoszczędzenia im niepotrzebnych cierpień psychicznych. Wypracowanie

systemowych rozwiązań pozwalałoby na wczesną identyfikację osób, których zachowanie jako sprawców przestępstw lub wykroczeń wymagałoby podejścia, jako do osób wymagających szczególnego traktowania. W ramach rozwiązań systemowych warto byłoby rozważyć opracowanie tzw. „zbioru symptomów (nietypowych zachowań, widocznych dysfunkcji)”, które mogą świadczyć o zaburzeniach psychicznych i intelektualnych, a które mogłyby pomóc policjantom w ocenie i wczesnej identyfikacji osoby jako wymagającej szczególnego traktowania.

Wskazaniem również byłoby wprowadzenie do oferty szkoleń organizowanych centralnie programu szkolenia specjalistycznego z zakresu podejmowania interwencji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub będącymi pod wpływem środków psychoaktywnych z przewagą aspektów psychologicznych. Ponadto rozszerzenie programu szkolenia zawodowego podstawowego o przedmiotowe zagadnienie. Również opracowanie materiałów szkoleniowych dla jednostek Policji w postaci prezentacji multimedialnych, filmów instruktażowych.

Biorąc pod uwagę potrzebę profesjonalizacji działań Policji w przedmiotowej materii zasadnym byłoby zorganizowanie i przeprowadzenie wspólnych szkoleń z przedstawicielami służby zdrowia w zakresie zdobycia wszechstronnej wiedzy i umiejętności w obszarze postępowania z osobami z niepełnosprawnością intelektualną.

Respondenci zwrócili także uwagę na potrzebę definiowania terminu „osoba wymagająca szczególnego traktowania” w obszarze zadań wykonywanych przez Policję.

Na tym etapie studiów nad zagadnieniem, nie sformułowano rekomendacji.

PEŁNOMOCENIK  
KOMENDANTA GŁÓWNEGO POLICJI  
ds. OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

*ml. insp. Krzysztof ŁASZKIEWICZ*





GABINET KOMENDANTA GŁÓWNEGO POLICJI  
02-624 Warszawa, ul. Puławska 148/150

Gpc - 242/18

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPL.	2018 -03- 07
ZAL. ....	NR .....

21

Szanowny Pan  
ds Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich